Шоста хвиля щорічного опитування українських експортерів та імпортерів

Тема 2. СПРОЩЕННЯ ПРОЦЕДУР ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ: митні процедури, оскарження та цифрові продукти

Короткий виклад основних результатів

Дослідження проведено Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій в рамках реалізації проєкту Підтримка Громадської Ініціативи «За чесну та прозору митницю» за фінансової підтримки Європейського Союзу, МФ «Відродження» та Atlas Network

ПРЯМУЄМО РАЗОМ
ПРОЕКТ ФІНАНСУЄТЬСЯ ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ
МІЖНАРОДНИЙ ФОНД ВІДРОДЖЕННЯ
ATLAS NETWORK
ІНСТИТУТ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПОЛІТИЧНИХ КОНСУЛЬТАЦІЙ

Зміст

ГОЛОВНЕ 3
1. Структура опитаних підприємств 5
2. Проблеми, пов'язані з проходженням певних процедур 5
2.1. Процедура «Попереднє митне оформлення» 6
2.2. Процедура «Прийняття рішень щодо класифікації товарів» 7
2.3. Процедура «Прийняття рішень щодо митної вартості товарів» 8
2.4. Процедура «Взяття проб та зразків товарів» 9
2.5. Процедура «Отримання сертифікатів походження на товар на митниці» / «Надання сертифікатів проходження на товар при митному оформленні» 11
2.6. Процедура «Митний огляд товарів» 12
2.7. Процедура «Пост-митний аудит» 13
3. Затримки вантажів під час митного контролю 14
4. Чи варто поступитися на митниці, щоб уникнути простою товарів? 16
5. Оскарження дій митних органів 18
6. Єдине вікно 22
7. Нова комп’ютеризована система транзиту (NCTS) 24
8. Статус AEO 27
9. Цифрові продукти 30
Методологія опитування 32
Розподіл респондентів за регіонами 33
Розподіл респондентів за митницями 34
Митні пости, де підприємства здійснюють оформлення 35

ГОЛОВНЕ

Підприємства нечасто повідомляють про труднощі при проходженні процедур митного оформлення. Експортери вказують на складність та довгу тривалість процедур з вимогами надавати багато документів. Імпортери бачать труднощі в конкретних процедурах (прийняття рішень по митній вартості та класифікації товарів). Затримки вантажів на кордоні все ще є актуальною проблемою для бізнесу, головною причиною якої є черги на кордоні. Використання адміністративного оскарження як інструменту захисту своїх прав не було поширеним з боку бізнесу. Бізнес схильний адаптуватися до існуючого бізнес клімату в сфері ЗЕД, навіть якщо він не є досконалим. 56,5% опитаних підтримали з тезу, що для уникнення простою товарів доцільніше погодитися із надмірними (на їхню думку) вимогами митниці, ніж оскаржувати застосування цих вимог до конкретного підприємства в законному порядку. Поінформованість бізнесу щодо нових процедур (спільного транзиту NCTS та статусу AEO) та нових цифрових продуктів митниці («особистий кабінет, BI) є низькою. Для покращення ситуації рекомендується застосовування заходів для підвищення обізнаності щодо нових процедур/продуктів та заходів для забезпечення принципів обґрунтованості та неупередженості при прийнятті рішень під час адміністративного оскарження.

У цьому опитуванні експортерам та імпортерам було поставлено питання про те, які митні процедури вони проходять при здійсненні ЗЕД та з якими труднощами стикаються при проходженні цих процедур.

Зокрема, експортери повідомили про такі процедури:

(1) попереднє митне оформлення;
(2) взяття проб та зразків товарів;
(3) отримання сертифікатів походження на товар на митниці;
(4) здійснення митного огляду товарів;
(5) пост-митний аудит (документальні перевірки після митного оформлення).

Імпортери повідомили про такі процедури:

(1) попереднє митне оформлення;
(2) прийняття рішень щодо митної вартості товарів;
(3) прийняття рішення щодо класифікації товару;
(4) взяття проб та зразків товарів;
(5) надання сертифікатів походження на товар при митному оформленні;
(6) здійснення митного огляду товарів;
(7) пост-митний аудит (документальні перевірки після митного оформлення).

Для кожної процедури було визначено перелік труднощів, з якими можуть зіштовхуватися підприємства-учасники ЗЕД.

За виключенням окремих процедур, опитані підприємства нечасто повідомляють про труднощі при процедурах митного оформлення.

Імпортери повідомляють про труднощі при митних процедурах частіше від експортерів.

Класифікація товарів та прийняття рішення щодо їхньої митної вартості – найпроблемніші митні процедури для опитаних підприємств.

Експортери найчастіше вказують на складність та довгу тривалість процедур, а також на вимоги надавати багато документів та на необґрунтованість деяких процедур (митний огляд, пост-аудит)

Імпортери найчастіше повідомляють про необґрунтоване присвоєння митних кодів з вищими ставками мита та підвищення ціни товару, відмову визнавати контрактну ціну товару, різний

підхід до однакового законодавства та однакових товарів, необґрунтованість процедур та їхню довгу тривалість.

Майже 2/3 експортерів не стикалися із затримкою вантажів порівняно з менш ніж половиною імпортерів.

Головною причиною затримок при експорті та імпорті залишаються черги на кордоні.

Успішність оскарження бізнесом дій митниці погіршилася порівняно з 2020 роком, коли частка підприємств з повністю або частково успішним досвідом оскарження була найбільшою за 4 хвилі опитування з 2016 року.

Рівень поінформованості про процедуру оскарження залишається низьким: лише половина респондентів ознайомлені з нею. Лише кожен п'ятий респондент має досвід оскарження.

Найбільше потребують вдосконалення обґрунтованість рішень, та забезпечення неупередженого, повного і справедливого розгляду скарги.

Менше 2% опитаних добре знають, що таке нова комп'ютеризована система транзиту (NCTS) і менше 14% знають за назвою. Більшість підприємств планують користуватися NCTS після того, як вона запрацює у міжнародному режимі, і близько третини – найближчим часом.

Головна перевага NCTS, на думку опитаних, – можливість проїхати різні країни з одним транзитним документом та фінансовою гарантією, головний недолік – необхідність отримання цієї гарантії.

Менше 7% опитаних добре знають, що таке AEO, і 10,6% знають лише за назвою.

Основні переваги AEO – міжнародне визнання цього статусу, менше документів та менший час очікування на кордоні. Основна потенційна проблема – складна процедура отримання цього статусу.

Серед цифрових продуктів, пов'язаних з митницею, респонденти найкраще знають про веб-портал «Єдине вікно для міжнародної торгівлі», найгірше – про модуль Business Intelligence (BI, показники зовнішньої торгівлі на вебсайті Держмитслужби).

1. Структура опитаних підприємств

Загальна кількість підприємств-учасників ЗЕД, опитаних у 2021 році, склала 1006. Серед них представлені мікропідприємства (46,6%), малі (31,3%), середні (14,9%) та великі (7,2%) підприємства.

Підприємства-учасники ЗЕД, які взяли участь в опитуванні, поділяються на три групи за видом ЗЕД:

- ті, які лише експортують (25,2%) – далі «виключно експортери»,
- ті, що лише імпортують (42,6%) – далі «виключно імпортери»,
- підприємства, що здійснюють як експорт, так і імпорт (32,1%).

Опитані підприємства працюють у секторах сільського господарства, промисловості, торгівлі та у секторі послуг (далі – «послуги»).

89% підприємств повідомили, що працюють з митними брокерами.

Європейський Союз є найпоширенішим напрямком як експорту, так і імпорту для опитаних підприємств.

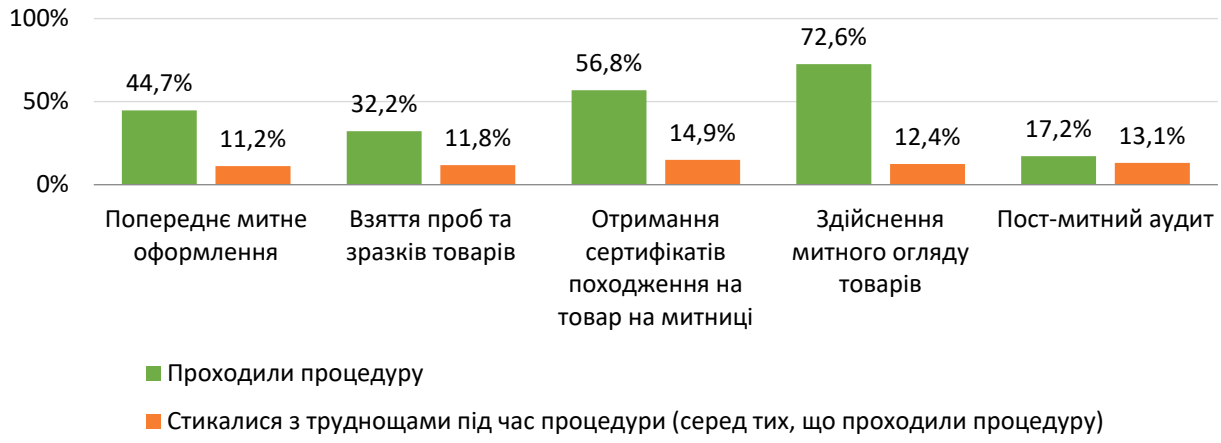
67,6% респондентів склали чоловіки, 32,4% – жінки.

2. Проблеми, пов'язані з проходженням певних процедур

Підприємства, які взяли участь в опитуванні, повідомили про те, які митні процедури вони проходили у своїй зовнішньоекономічній діяльності та з якими труднощами стикаються при кожній з цих процедур. Експортери та імпортери повідомляли про ці процедури окремо.

- Митний огляд – найпоширеніша процедура для експортерів, незважаючи на те, що він повинен проводитися лише за певних підстав. Наступні процедури за поширеністю – отримання сертифікатів походження та попереднє митне оформлення.

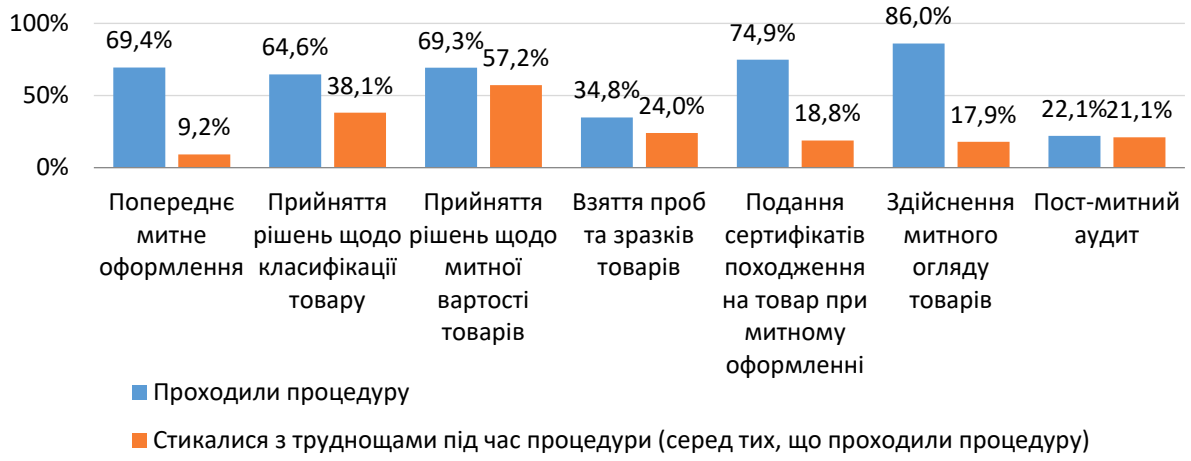
Рис. 1. Частки підприємств, що проходили процедури при експорті та стикалися при цьому з труднощами, %

- Труднощі при кожній процедурі відчувають від 11% до 15% експортерів, які проходили ці процедури.

- Найпоширеніші процедури для імпортерів – митний огляд та подання сертифікатів походження на товар. Наступні за поширеністю – прийняття рішень щодо митної вартості товарів та попереднє митне оформлення
- Процедури прийняття рішень щодо митної вартості товарів та прийняття рішень щодо класифікації товару викликають найбільше труднощів для імпортерів.

Рис. 2. Частки підприємств, що проходили процедури при імпорті та стикалися при цьому з труднощами, %

2.1. Процедура «Попереднє митне оформлення»

- Найбільша проблема на етапі попереднього митного оформлення, на думку експортерів, – це значна тривалість цієї процедури.

Рис. 3. Труднощі при процедурі попереднього митного оформлення з точки зору експортерів, % респондентів, які повідомили про труднощі

- Наступні за важливістю проблеми для експортерів – це технічні проблеми, зокрема з комп'ютерною обробкою документів, та складність цієї процедури.

- Дві головні проблеми для імпортерів при попередньому митному оформленні для імпортерів – це неузгодженість українських та закордонних документів та значна тривалість цієї процедури.
- Імпортери частіше від експортерів вказують на неузгодженість між українськими та закордонними документами, тоді як проблема значної тривалості попереднього митного оформлення гостро стоїть і для експортерів, і для імпортерів.

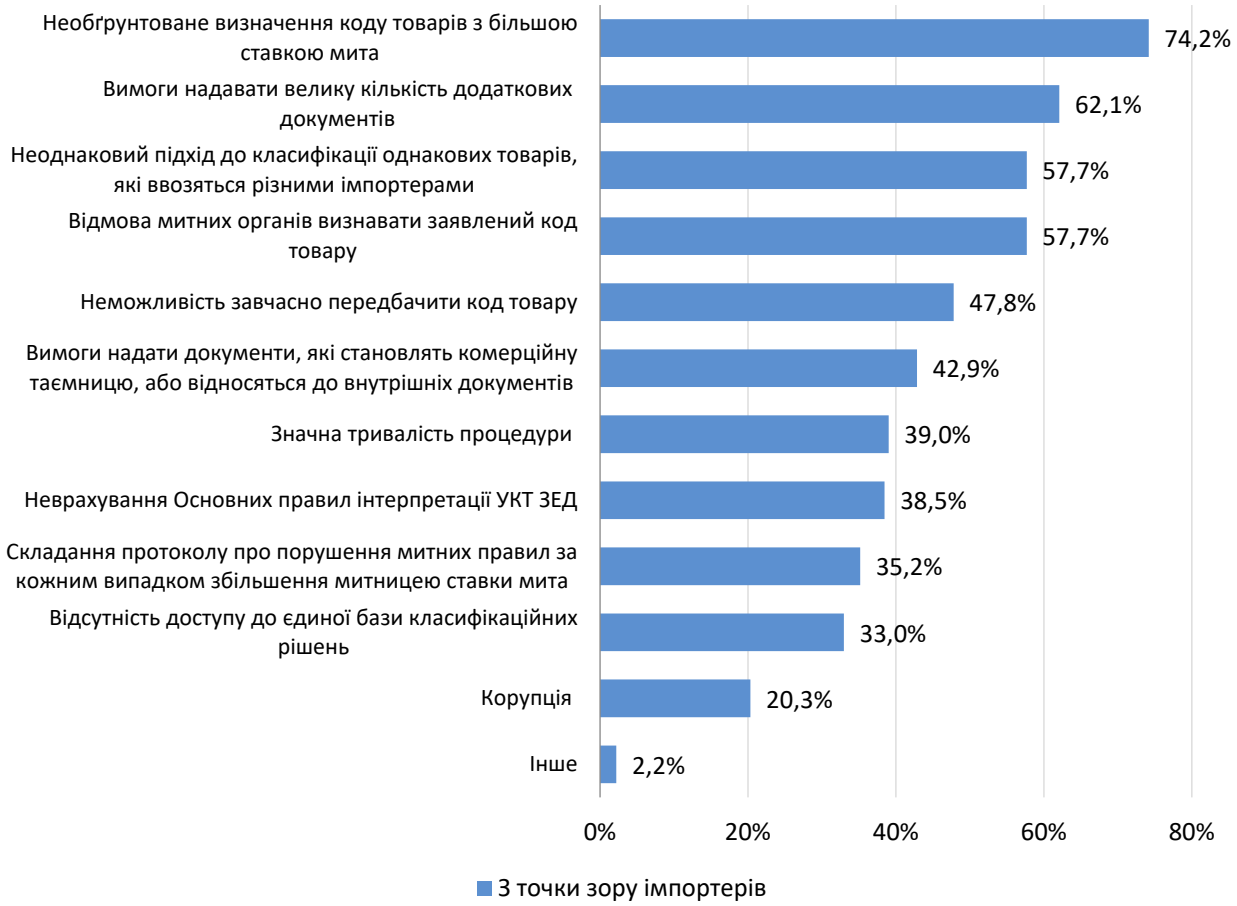
Рис. 4. Труднощі при процедурі попереднього митного оформлення з точки зору імпортерів, % респондентів, які повідомили про труднощі

2.2. Процедура «Прийняття рішень щодо класифікації товарів»

- Цю процедуру оцінювали лише імпортери. Тут найпоширеніша проблема з їхньої точки зору – необґрунтоване надання товару коду з вищою ставкою мита.
- На другому місці серед проблем при цій процедурі – вимога митниці надавати велику кількість додаткових документів.

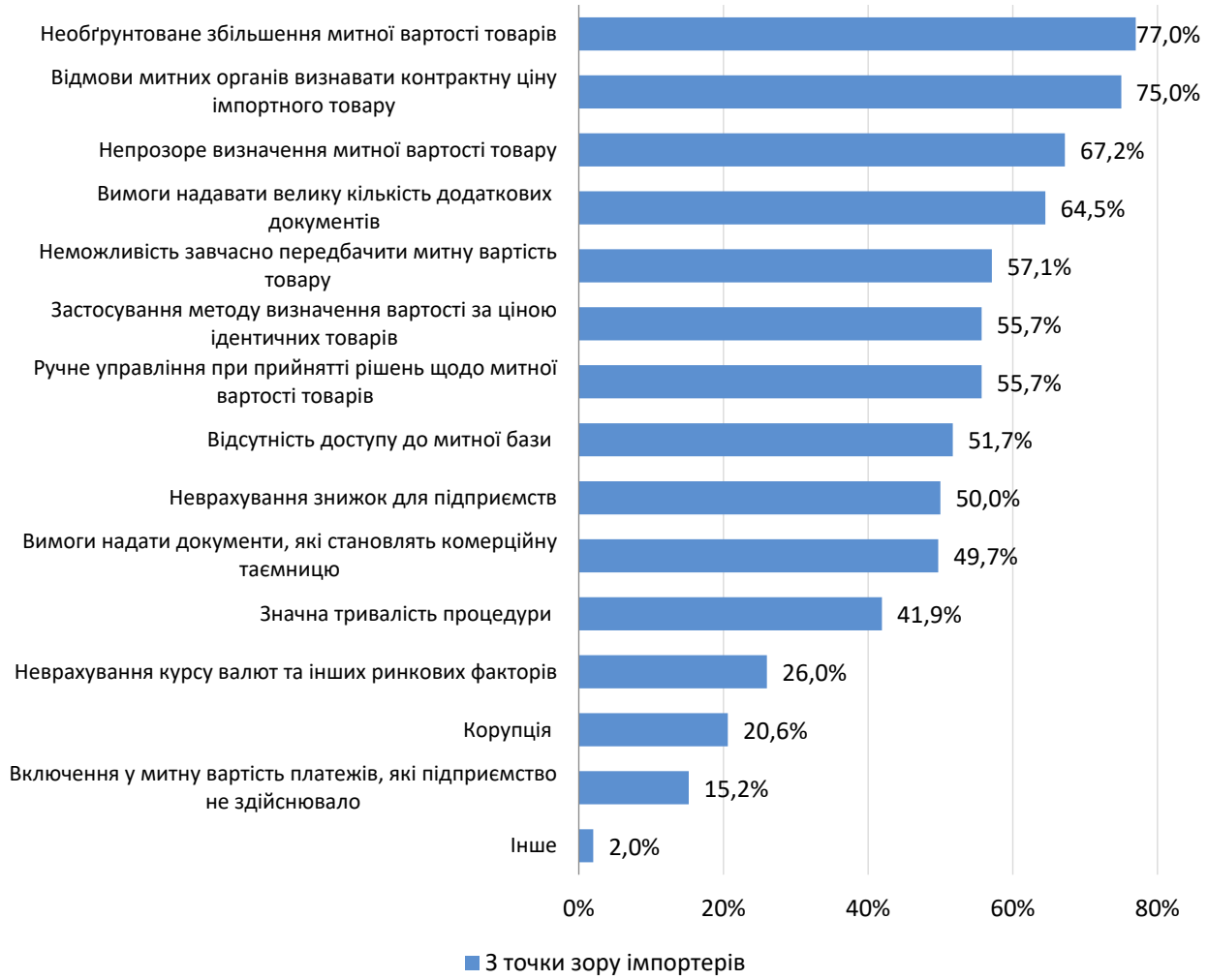
Рис. 5. Труднощі при процедурі прийняття рішення щодо класифікації товару з точки зору імпортерів, % респондентів, які повідомили про труднощі

2.3. Процедура «Прийняття рішень щодо митної вартості товарів»

- Цю процедуру також оцінювали лише імпортери. Більше 70% імпортерів, що стикалися з труднощами при цій процедурі, повідомляють про необґрунтоване збільшення митної вартості товарів та відмову митниці визнавати контрактну ціну товару.
- Більше 60% повідомляють про непрозоре визначення митної вартості товарів та вимоги надати багато документів.

Рис. 6. Труднощі при процедурі прийняття рішень щодо митної вартості товарів з точки зору імпортерів, % респондентів, які повідомили про труднощі

2.4. Процедура «Взяття проб та зразків товарів»

- Основні труднощі з точки зору експортерів – значна тривалість та складність цієї процедури.
- Експортери повідомляють про ці проблеми частіше від імпортерів.
- На третьому місці серед проблем для експортерів – необґрунтованість процедури взяття проб та зразків товарів.
- Головна проблема для імпортерів – значна тривалість процедури взяття проб і зразків товарів.
- На другому та третьому місці – необґрунтоване проведення цієї процедури та різний підхід до одних і тих же вимог законодавства з боку митників.
- Імпортери скаржаться на різний підхід до законодавства з боку митників частіше від експортерів.

Рис. 7. Труднощі при процедурі взяття проб та зразків товарів з точки зору експортерів, % респондентів, які повідомили про труднощі

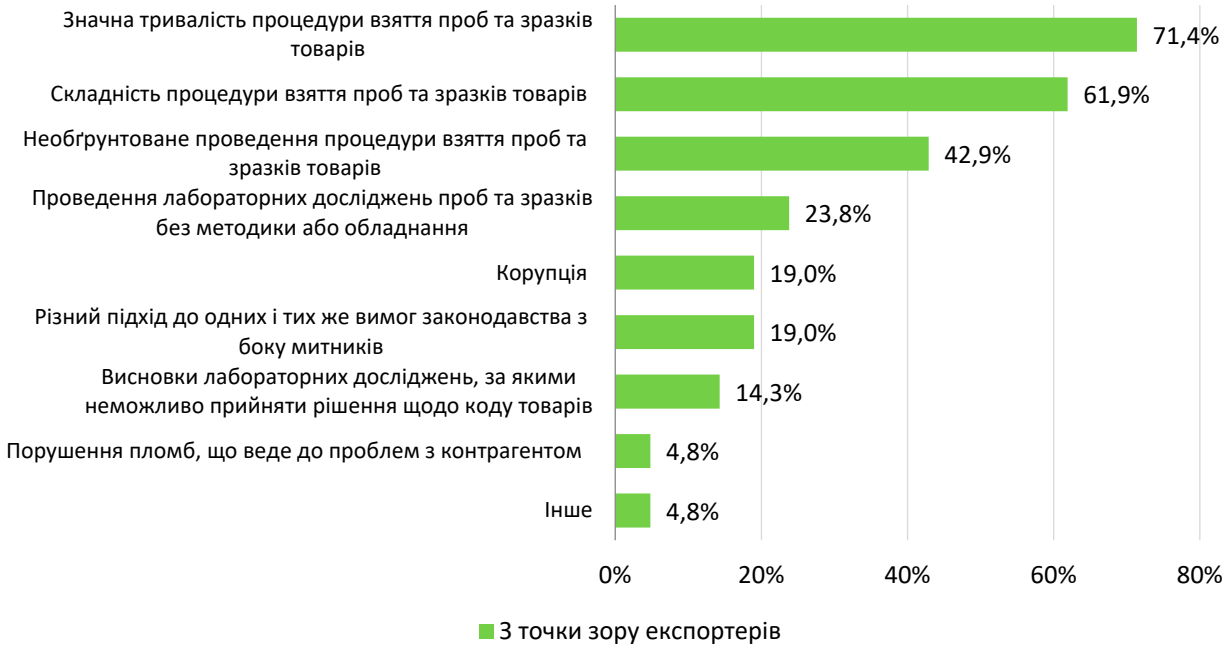

Рис. 8. Труднощі при процедурі взяття проб та зразків товарів з точки зору імпортерів, % респондентів, які повідомили про труднощі

2.5. Процедура «Отримання сертифікатів походження на товар на митниці» / «Надання сертифікатів проходження на товар при митному оформленні»

- Експортери оцінювали процедуру «Отримання сертифікатів походження на товар на митниці». Ті, що стикалися з труднощами при цій процедурі, найчастіше повідомляють про таку проблему, як вимога надавати багато додаткових документів.
- На 2му місці – така проблема, як значна тривалість цієї процедури.

Рис. 9. Труднощі при процедурі отримання сертифікатів походження на товар на митниці з точки зору експортерів, % респондентів, які повідомили про труднощі

Рис. 10. Труднощі при процедурі надання сертифікатів походження на товар при митному оформленні з точки зору імпортерів, % респондентів, які повідомили про труднощі

- Імпортери найчастіше повідомляють про таку проблему, як вимоги митниці надавати багато додаткових документів.

- Половина імпортерів повідомляють про ручне управління при прийнятті рішень щодо сертифікатів походження.
- На третьому місці серед проблем – непрозорість прийняття рішень при цій процедурі.

2.6. Процедура «Митний огляд товарів»

- Значна тривалість митного огляду займає перше місце серед проблем при цій процедурі з точки зору експортерів.
- Друге місце розділили такі проблеми, як неоднаковий підхід до огляду однакових товарів різними підприємствами та необґрунтованість митного огляду.

Рис. 11. Труднощі при проходженні митного огляду товарів з точки зору експортерів, % респондентів, які повідомили про труднощі

- Значна тривалість митного огляду – це також основна проблема для імпортерів.
- На другому місці – проблема необґрунтованості митного огляду.
- На третьому та четвертому місцях – непрозорість прийняття рішень та пошкодження упаковки товарів та погіршення їхнього вигляду.

Рис. 12. Труднощі при проходженні митного огляду товарів з точки зору імпортерів, % респондентів, які повідомили про труднощі

2.7. Процедура «Пост-митний аудит»

Рис. 13. . Труднощі при процедурі пост-митного аудиту з точки зору експортерів, % респондентів, які повідомили про труднощі

- Складність та значна тривалість процедури пост-аудиту – основні проблеми з точки зору експортерів.
- Про ці проблеми експортери повідомляють частіше від імпортерів.

- На третьому місці – необґрунтоване збільшення митної вартості товарів на етапі пост-митного аудиту.
- Основна проблема при пост-митному аудиті для імпортерів – різний підхід до одних і тих же вимог законодавства з боку митників та аудиторів.
- Для експортерів ця проблема знаходиться на останньому місці рейтингу і про неї повідомляє майже удвічі менше експортерів.
- Друга за значенням проблема для імпортерів – зміна коду товару за наявності оформленої декларації.

Рис. 14. Труднощі при процедурі пост-митного аудиту з точки зору імпортерів, % респондентів, які повідомили про труднощі

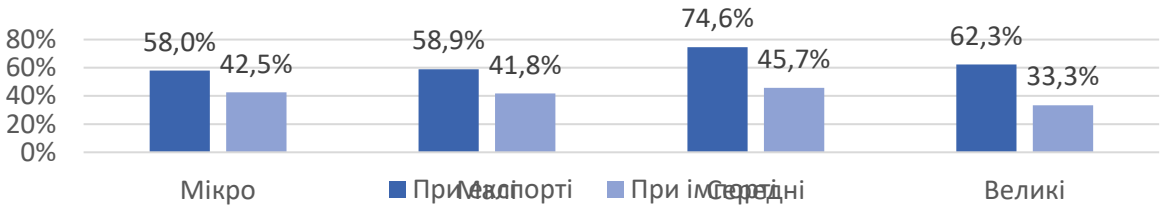

3. Затримки вантажів під час митного контролю

- Результати дослідження свідчать, що експортери стикаються зі затримками менш часто ніж імпортери. Майже 2/3 експортерів (62,4%) повідомили, що не стикалися зі затримкою вантажів, порівняно з менші ніж половиною імпортерів (42,0%). При цьому в 2020 році ситуація була схожою – 59,6% експортерів та 45,2% імпортерів.
- Черги на кордоні залишаються головною причиною затримок під час митного контролю як для експортерів, так і імпортерів. Про це повідомили 67,5% експортерів та 57,9% імпортерів, в яких були затримки. У 2020 році черги на кордоні також були головною причиною затримок вантажів (69,8% експортерів та 65,4% імпортерів).
- Для експортерів важливими причинами затримок також є нестача інспекторів на місцях, зауваження до документів, відсутність митної інфраструктури. Водночас для імпортерів важливими є зміна митної вартості товарів, нестача інспекторів та зауваження до документів.
- Зміна митної вартості товарів як причина затримки вантажів у 2021 та 2020 роках знаходилася на другій сходинці, однак у 2021 році стала ще більше актуальною. Якщо у

2020 році про таку причину вказували 26,9% опитаних, в яких були затримки, то вже у 2021 році – 46,3%.

Рис. 15. Частка підприємств без затримок вантажів, за розміром підприємств, % опитаних

- У 2020 році результати дослідження свідчили, що зі зростанням розміру підприємства зменшувалася ймовірність затримок під час митного контролю. Найменше затримок на кордоні зазнавав великий бізнес. Однак у 2021 році ситуація змінилася і найменше затримок зазнає середній бізнес.

Рис. 16. Основні причини затримки митних вантажів під час митного контролю при експорті, % респондентів зі затримками

Рис. 17. Основні причини затримки митних вантажів під час митного контролю при імпорті, % респондентів зі затримками

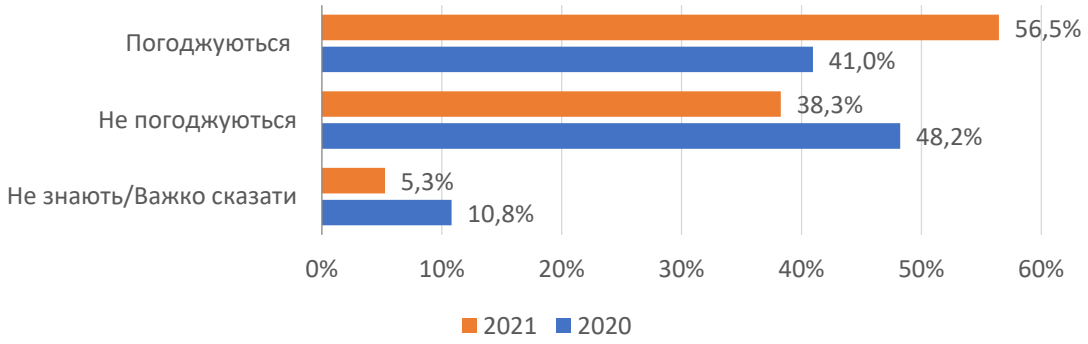
- У розрізі секторів результати майже не відрізняються для експортерів. Водночас при імпорту найбільше затримок серед представників сфери послуг.

4. Чи варто поступитися на митниці, щоб уникнути простою товарів?

- У 2021 році представників бізнесу вдруге запитали, чи погоджуються вони з твердженням, що задля уникнення простою товарів доцільніше погодитися із незаконними або надмірними, на їхню думку, вимогами митниці, ніж оскаржувати їх в законному порядку. Вперше це запитання було поставлено у 5-й хвилі цього опитування у 2020 році.
- У 2021 році 56,5% респондентів погодилися з цим твердженням. Це більше, ніж у 2020 році (41%). Це свідчить про те, що тривалі і складні для бізнесу процедури на митниці створюють нагоду для корупції та порушення законодавства.
- Більше третини опитаних (38,3%) не погоджуються цим твердженням (у 2020 році – 48,2%).
- Виключно імпортери та підприємства, що імпортують та експортують, частіше від виключно експортерів погоджуються з цим твердженням.
- Отже, імпортери можуть бути більше вразливі до загрози простою вантажів через незаконні або надмірні вимоги митниці.
- Мікро- та малі підприємства частіше від середніх та великих погоджуються з цим твердженням.

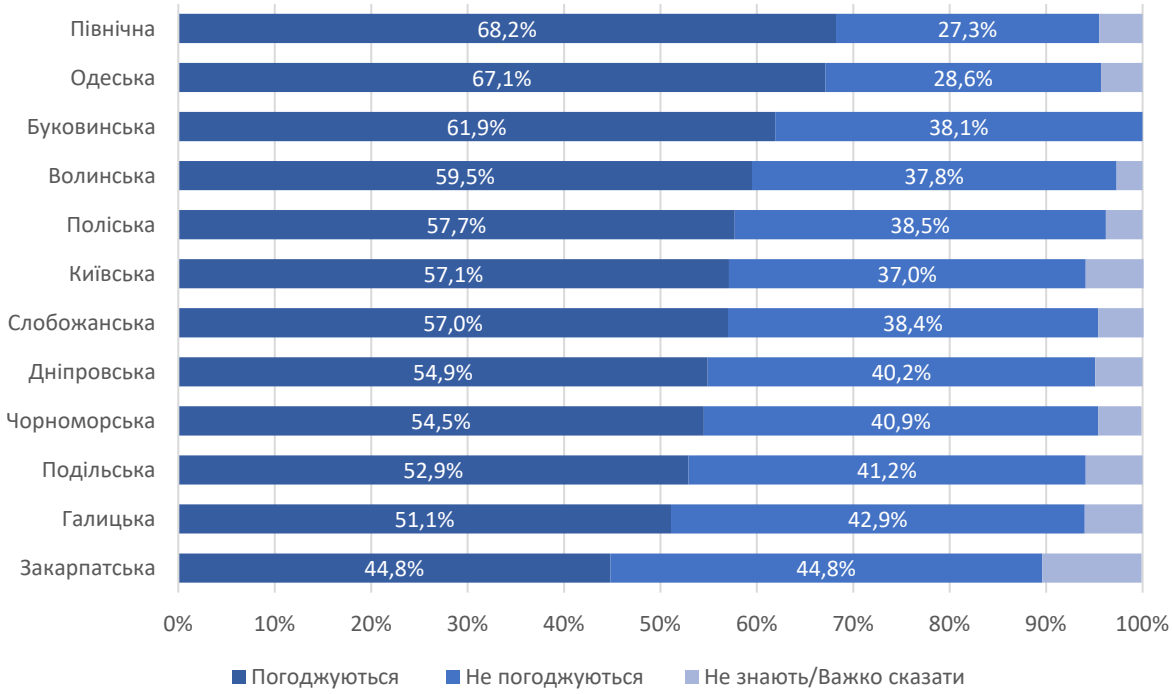
- Найчастіше з цим твердженням погоджуються підприємства, що здійснюють митне оформлення на Північній та Одеській митницях
- Найрідше – ті, що здійснюють митне оформлення на Закарпатській митниці.

Рис. 18. Реакція на твердження, що доцільніше погодитися із незаконними або надмірними вимогами митниці, ніж оскаржувати їх в законному порядку, % респондентів

- На Закарпатській митниці також зафіксована найбільша частка опитаних, які не змогли відповісти на це запитання (10,3%).
- На Буковинській митниці на це запитання відповіли усі респонденти.

Рис. 19. Реакція на твердження, що доцільніше погодитися із незаконними або надмірними вимогами митниці, ніж оскаржувати їх в законному порядку, за митницею, % респондентів[1]

[1] Відповіді підприємств на Азовській та Східній митницях не враховані в аналізі через недостатню кількість опитаних.

5. Оскарження дій митних органів

- У 2021 році 59,1% респондентів повідомили, що ознайомлені з можливістю та процедурою адміністративного та судового оскарження дій митних органів. Це незначною мірою більше ніж у 2020 році – 53,5% респондентів, та 2018 році – 51,5%. Таким чином рівень поінформованості бізнесу щодо адміністративного оскарження незначною мірою зріс за останні роки.
- У 2021 році 17,8% опитаних повідомили, що мали досвід оскарження (у 2020 році – 18%, 2018 році – 15,9%). Таким чином впродовж останніх років ситуація залишається майже незмінною.
- Бізнес, що експортує та імпортує, а також великі підприємства, залишаються краще ознайомленими з можливістю оскарження та частіше мають такий досвід.
- Найкраще з можливістю та процедурою адміністративного або судового оскарження дій митниці ознайомлені опитані на Дніпровській митниці (72,5%), найгірше – на Чорноморській (40,9%).
- Досвід оскарження найчастіше мали підприємства Дніпровської митниці (31,4%), найрідше – Північної митниці (9,1%)

Рис. 20. Поінформованість та досвід оскарження за видом ЗЕД, % опитаних

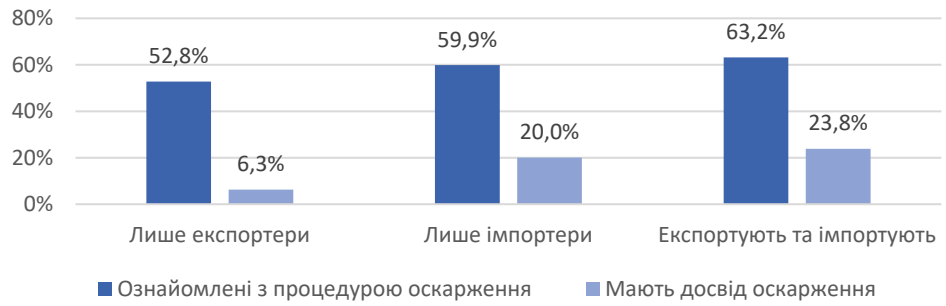

Рис. 21. Поінформованість та досвід оскарження за видом розміром підприємств, % опитаних

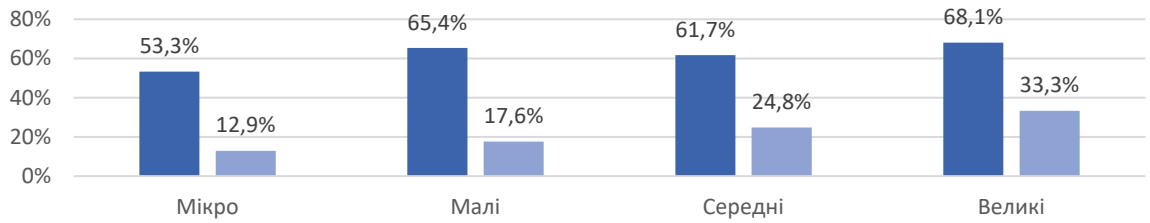
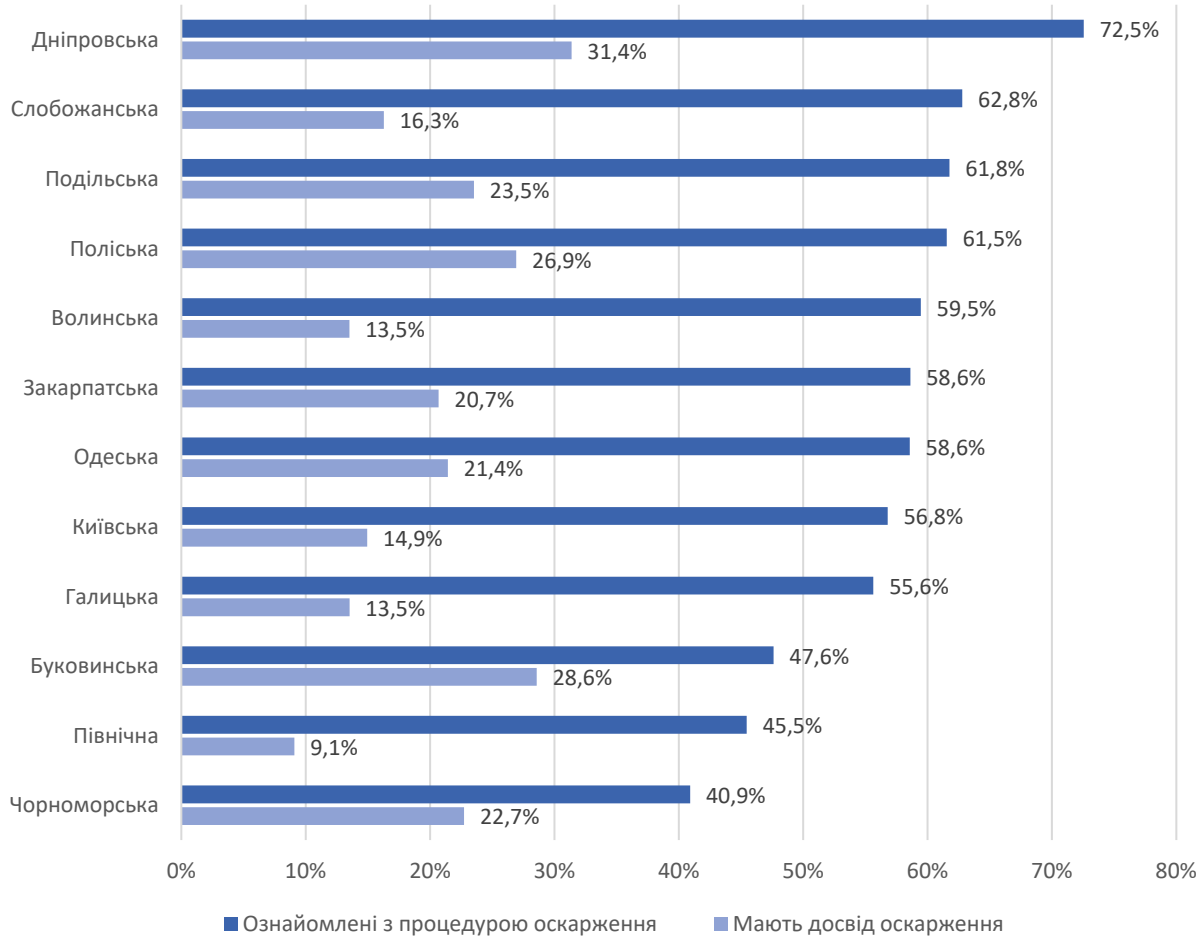

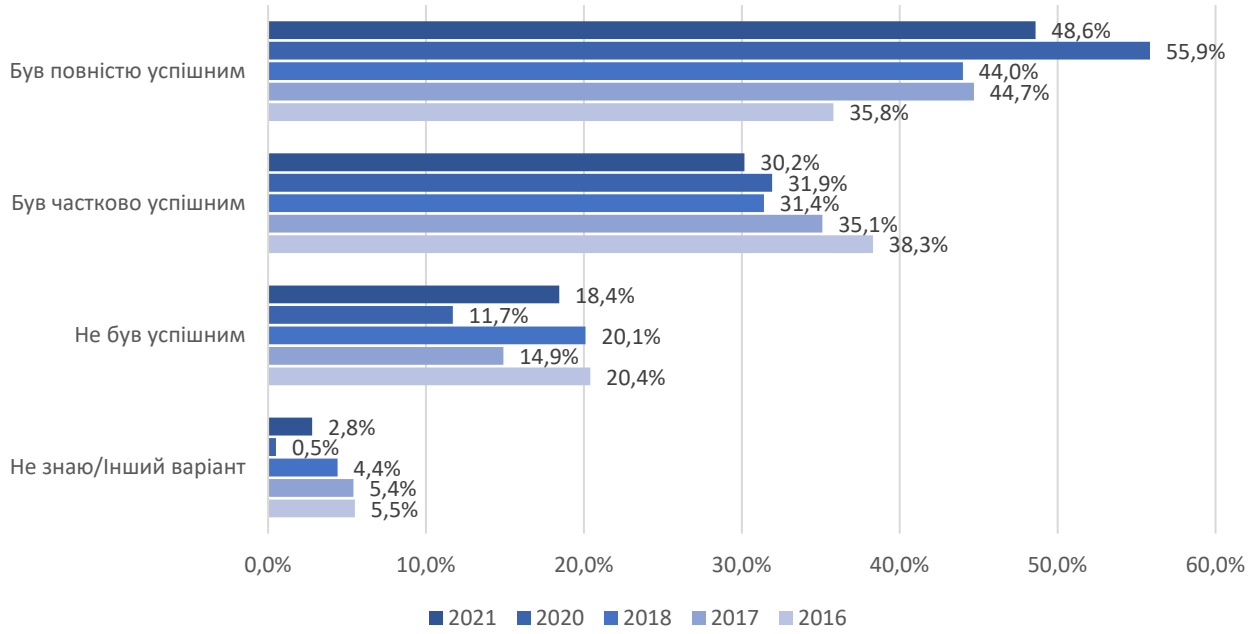
Рис. 22. Поінформованість про оскарження та досвід оскарження за митницею, % респондентів[2]

- У 2021 році оскарження дій митних органів було частково або повністю успішним для 78,8% підприємств, які мали досвід оскарження. Водночас у 2020 цей показник становив 87,8%. Це була найбільша частка за перші 4 хвилі опитування з 2016 року.
- Згідно з результатами дослідження, порівняно з 2020 роком більш як півтори рази зросла частка респондентів з неуспішним досвідом.

[2] Відповіді підприємств на Азовській та Східній митниці не враховані в аналізі через недостатню кількість опитаних.

Рис. 23. Оцінка успішності адміністративного або судового оскарження дій митних органів, % підприємств, які мали такий досвід[3]

- Згідно з результатами опитування, у 2021 році лише 55,3% підприємств, які оскаржували дії митних органів, вказали, що їм було забезпечено право на заслуховування (51,1% у 2020 році).
- Згідно з результатами опитування, у 2021 році лише 32,4% підприємств, які мали досвід митного оскарження, вважають відповідь митного органу на скаргу обґрунтованою (36,2% у 2020 році).
- 32,7% підприємств повідомили, що у 2021 році не оскаржували дій митних органів через економічну недоцільність (через простій транспорту, витрати на правову допомогу тощо), хоча вони вважали рішення та/або дії митниці незаконними (29,7% у 2020 році).
- Про економічну недоцільність більш часто повідомляють імпортери та представники сфери торгівлі. Водночас відмовлялися від оскарження найчастіше великі підприємства, що протилежно ситуації 2020 року, коли про таку відмову повідомляли найчастіше підприємства менших розмірів.
- Найчастіше про економічну недоцільність повідомляють на Поліській та Дніпровській митницях, найрідше – на Чорноморській, Північній та Буковинський митницях.[4]
- Найчастіше про випадки економічної недоцільності митного оскарження повідомляють підприємства Полтавської та Одеської областей. Найрідше повідомляють у Сумській, Тернопільській та Донецькій областях
- В дев’яти регіонах частка підприємств, що не оскаржували митні дії через економічну недоцільність, становить третину і більше від опитаних.

[3] Інший варіант, зокрема, може включати скарги, розгляд яких ще триває.
[4] Відповіді підприємств на Східній митниці не враховані в аналізі через недостатню кількість опитаних.

Рис. 24. Частка підприємств, які не оскаржували дій митних органів через економічну недоцільність, за митницями, % респондентів

- На думку опитаних підприємств, у сфері оскарження дій митних органів найбільше потребують вдосконалення: обґрунтованість рішень митного органу за результатами розгляду скарги, забезпечення неупередженого, повного і справедливого розгляду скарги.
- Згідно з результатами опитування, лише кожен десятий респондент вважає, що жоден з аспектів оскарження не потрібно вдосконалювати (приблизно як і в 2020 році).
- Згідно з результатами дослідження, МСП більш часто ніж підприємства великого розміру вказували на необхідність відкритого розгляду скарг та покращення обґрунтованості рішень. Водночас великі підприємства частіше висловлюють потребу у швидкому та зрозумілому випуску товарів у вільний обіг. Ситуація не змінилася порівняно з 2020 роком.

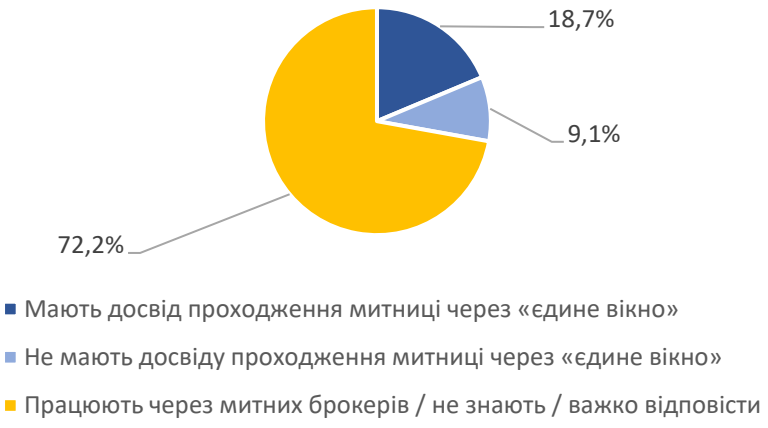
Рис. 25. Елементи здійснення адміністративного оскарження, які потребують вдосконалення, % респондентів

6. Єдине вікно

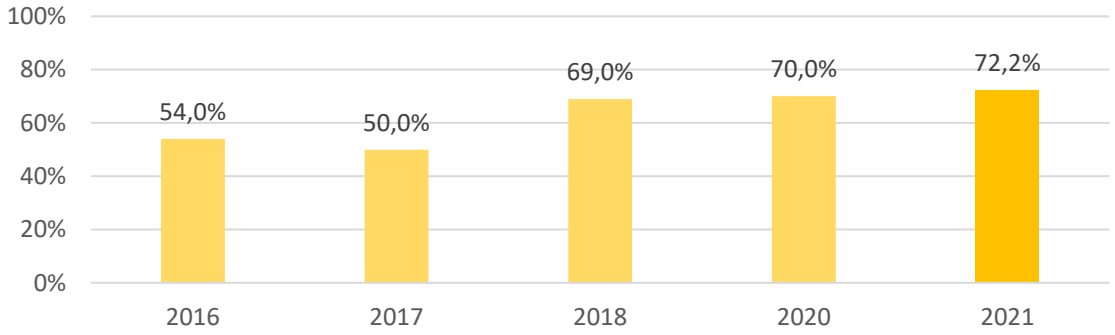
- Митне законодавство передбачає, що усі суб'єкти ЗЕД за рідкісними виключеннями проходять митні процедури через систему «єдиного вікна».
- У 2021 році 18,7% опитаних підприємств повідомили, що проходили митний контроль через «єдине вікно».

Рис. 26. Досвід проходження заходів митного контролю через «єдине вікно», % респондентів

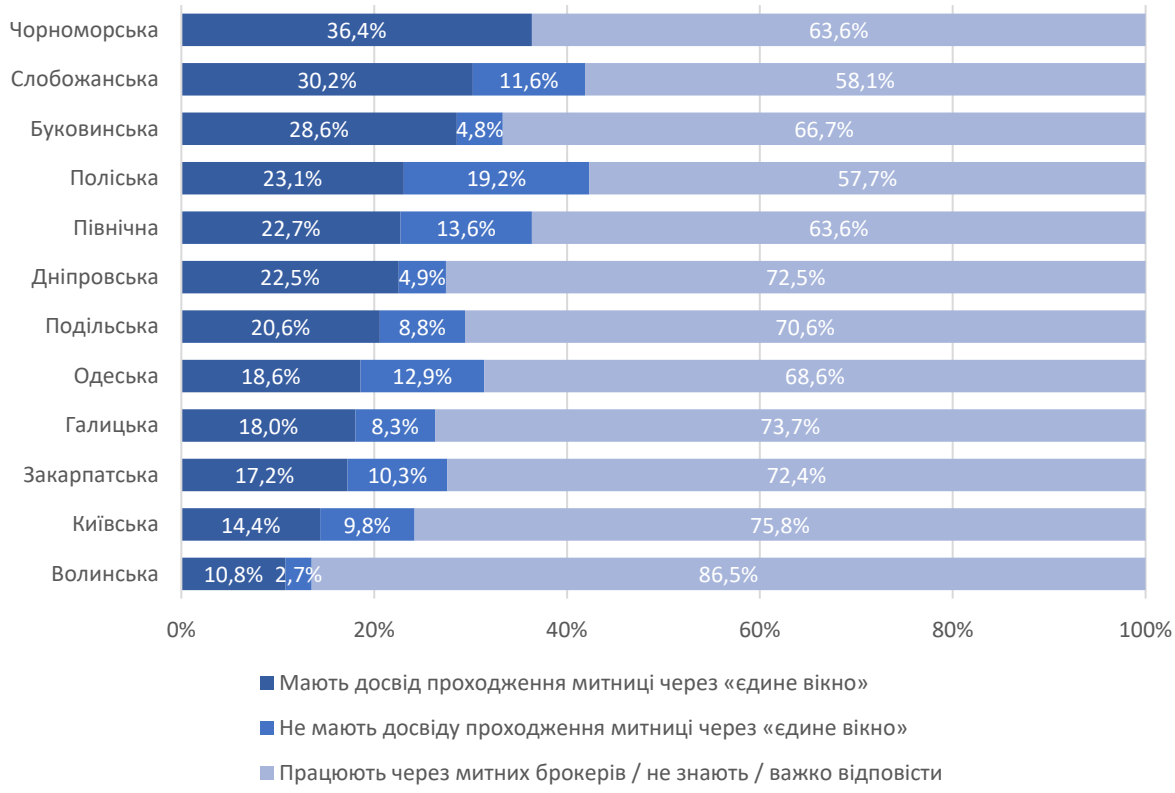
- Більшість респондентів (72,2%) працюють через митних брокерів або не змогли відповісти на це запитання. Це більше, ніж у попередніх хвилях опитування.
- Без врахування цих респондентів частка підприємств, що користувалися «єдиним вікном», складає 67,1%, що значно менше, ніж передбачено законодавством.

Рис. 27. Респонденти, які працюють через митних брокерів або не дали відповіді на запитання про «єдине вікно», %

- Експортери та імпортери найчастіше повідомляють, що мають досвід проходження митних процедур через «єдине вікно».
- Що більшим є розмір підприємств, тим більше вони користуються «єдиним вікном»: зменшується частка підприємств, які працюють через митних брокерів.

Рис. 28. Досвід проходження заходів митного контролю через «єдине вікно» за митницею, % респондентів[5]

- Підприємства на Чорноморській, Слобожанській та Буковинській митницях найчастіше повідомляють про те, що мають досвід проходження митних процедур через «єдине вікно».

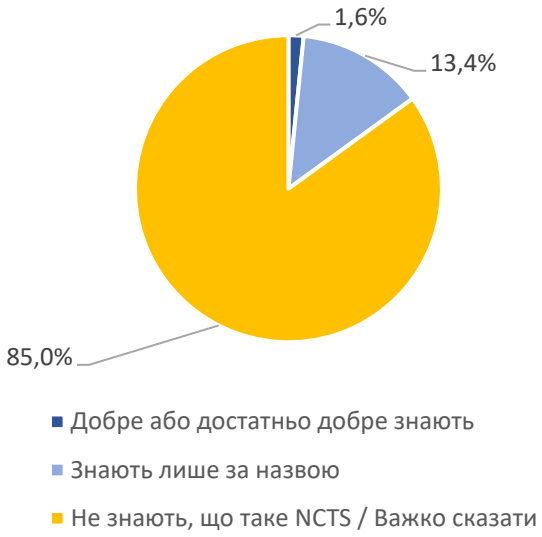
[5] Відповіді підприємств на Азовській та Східній митницях не враховані в аналізі через недостатню кількість опитаних

- На Волинській митниці найрідше повідомляють про такий досвід – тут найбільша частка респондентів, що працюють через митних брокерів або не змогли відповісти (86,5%).
- На Поліській, Північній та Одеській митницях бізнес найчастіше повідомляє, що не має такого досвіду.

7. Нова комп’ютеризована система транзиту (NCTS)

- Етап національного застосування NCTS розпочався у березні 2021 року.
- Лише 1,6% опитаних знають, що таке нова комп'ютеризована система транзиту (NCTS). Більшість (85%) не знають про неї і ще 13,4% знають лише за назвою.

Рис. 29. Поінформованість респондентів про NCTS, %

- Частки респондентів, які добре знають про NCTS, дуже малі серед підприємств різних розмірів, секторів та видів ЗЕД.
- На фоні інших відрізняються лише великі підприємства та підприємства з імпортом та експортом – тут частіше знають про NCTS за назвою. Це вказує на можливі прогалини в комунікації щодо цієї можливості.
- Це також може бути пов’язаним з роботою через митних брокерів – представники підприємств, що не працюють з брокерами, частіше знають про NCTS добре або за назвою (27,3% порівняно з 13,5% тих, що працюють з брокерами).
- Жодне підприємство, представники якого добре знають про NCTS, не користувалося цією системою на момент опитування[6].

[6] Аналіз відповідей про плани щодо користування NCTS проводився на невеликій вибірці (N=16) респондентів, які зазначили, що добре або досить добре знають про NCTS.

Рис. 30. Плани щодо користування NCTS, %

- Більшість підприємств (43,8%) планували користуватися NCTS після того, як вона запрацює у міжнародному режимі. Близько третини підприємств (31,3%) планували почати користуватися NCTS найближчим часом.
- Однакові частки опитаних (по 12,5%) вказали, що не планують користуватися NCTS, та не дали відповіді на це запитання.

Рис. 31. Переваги системи NCTS на думку опитаних, які добре або досить добре про неї знають, % респондентів

- Респонденти, які добре або досить добре знають про NCTS, часто вказують практично на всі її переваги. Головна перевага – можливість проїхати різні країни з одним транзитним документом та фінансовою гарантією[7].
- Найрідше перевагою NCTS називають здешевлення митних процедур (33,3%).

[7] Аналіз відповідей про переваги та недоліки NCTS проводився на невеликій вибірці (N=16) респондентів, які зазначили, що добре або досить добре знають про NCTS.

- Респонденти, які добре або досить добре знають про NCTS, найчастіше називають необхідність фінансової гарантії для всіх транзитних переміщень в рамках NCTS основним недоліком NCTS.

Рис. 32. Недоліки системи NCTS на думку опитаних, які добре або досить добре про неї знають, % респондентів

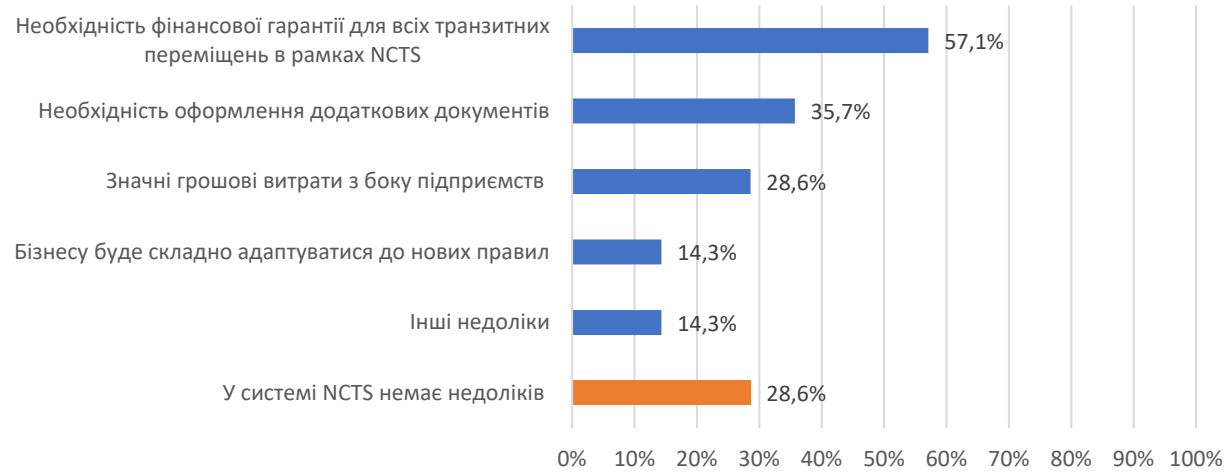

Рис. 33. Якої інформації про NCTS не вистачає, %

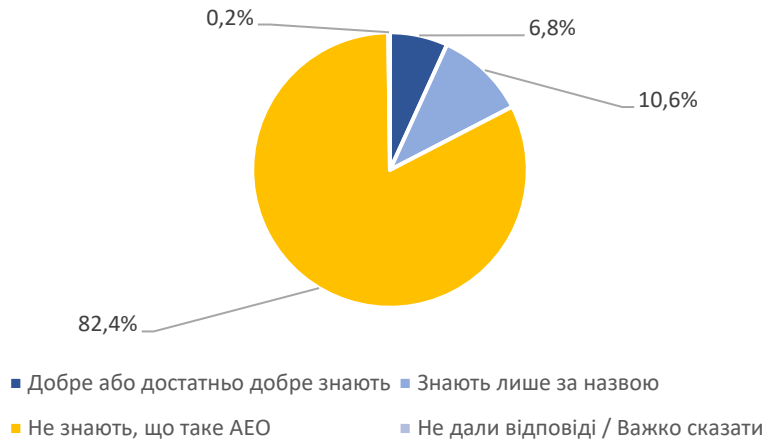

- Найменша частка бізнесу побоюється адаптації до нових правил. Приблизно кожен четвертий респондент вважає, що у системі NCTS немає недоліків.
- Респонденти, що знають про систему NCTS добре або лише за назвою, найчастіше цікавляться, коли її впровадять та які її переваги для підприємства.
- На третьому місці серед питань, за якими бракує інформації, – чи вимагатиме NCTS додаткових інвестицій для бізнесу.
- Майже третина респондентів вказали, що їм вистачає інформації про NCTS.

8. Статус АЕО

- Більше, ніж 80% опитаних не знають, що таке статус Авторизованого економічного оператора (АЕО). Лише 6,8% добре або досить добре знають, що це. Кожен десятий опитаний (10,6%) знає лише за назвою.
- Це вказує на ймовірні прогалини у комунікації щодо АЕО, незважаючи на те, що на час проведення опитування підприємства вже могли реєструватися як АЕО.

Рис. 34. Поінформованість про АЕО, %

- Представники підприємств, що експортують та імпортують, найкраще знають про АЕО.
- Представники великих підприємств втричі частіше, ніж респонденти з середнього бізнесу, та у десять разів частіше, ніж представники мікропідприємств, знають про АЕО.
- З-поміж представників підприємств різних секторів про АЕО найменше знають у сфері торгівлі.
- Найкраще про статус АЕО поінформовані респонденти в Івано-Франківській та Волинській областях. Також про АЕО добре знає кожен десятий респондент у Тернопільській, Вінницькій та Донецькій областях.
- Жоден респондент у Черкаській та Сумській областях не вказав, що добре знає про АЕО.
- Найбільша частка респондентів, які взагалі не знають про АЕО, – у Рівненській області (91,7%)

Рис. 35. Поінформованість про АЕО за регіоном[8], %

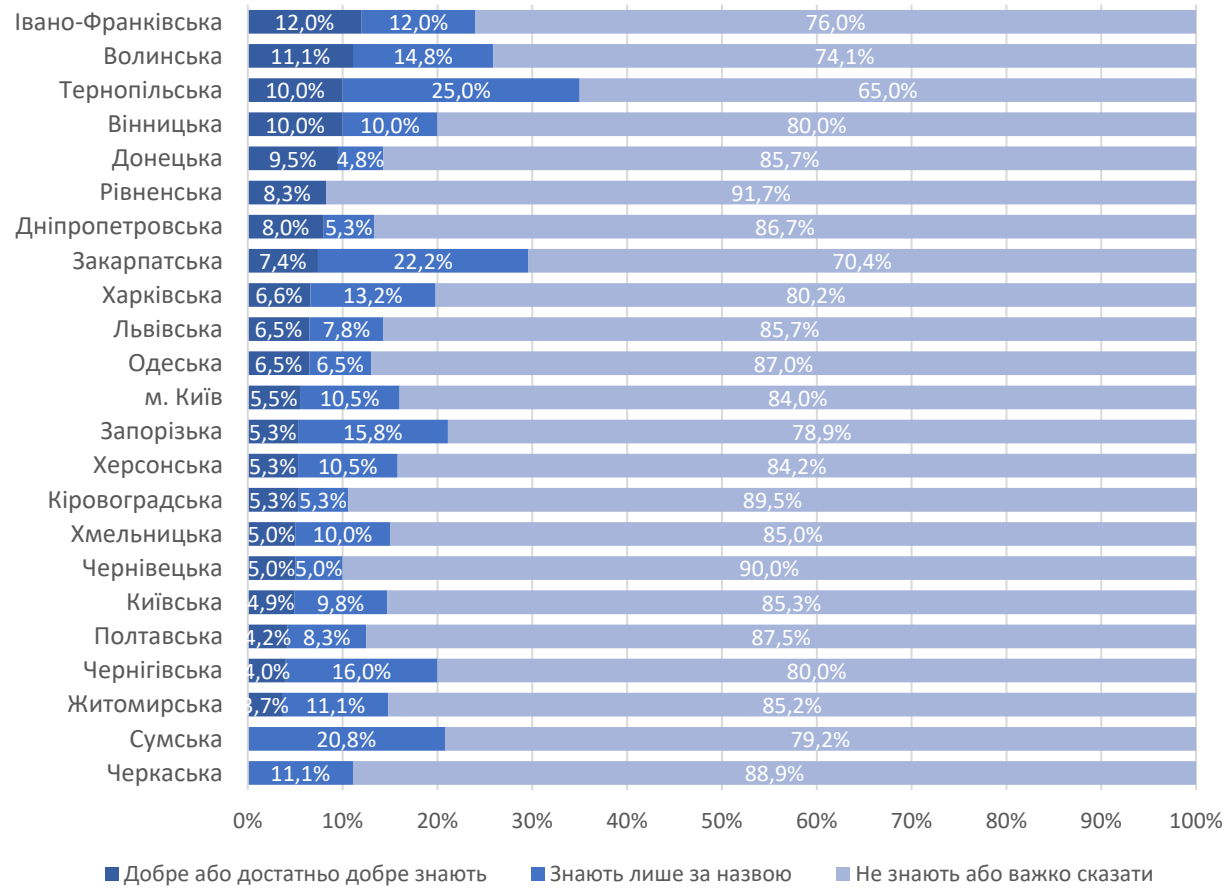

Рис. 36. Бажання отримати статус АЕО, %

- Більше половини підприємств, представники яких добре знають про АЕО, хотіли б отримати цей статус. Майже 3% (2 підприємства) знаходяться у процесі отримання та 3

[8] Відповіді респондентів у Луганській та Миколаївській областях не враховані в аналізі через недостатню кількість опитаних

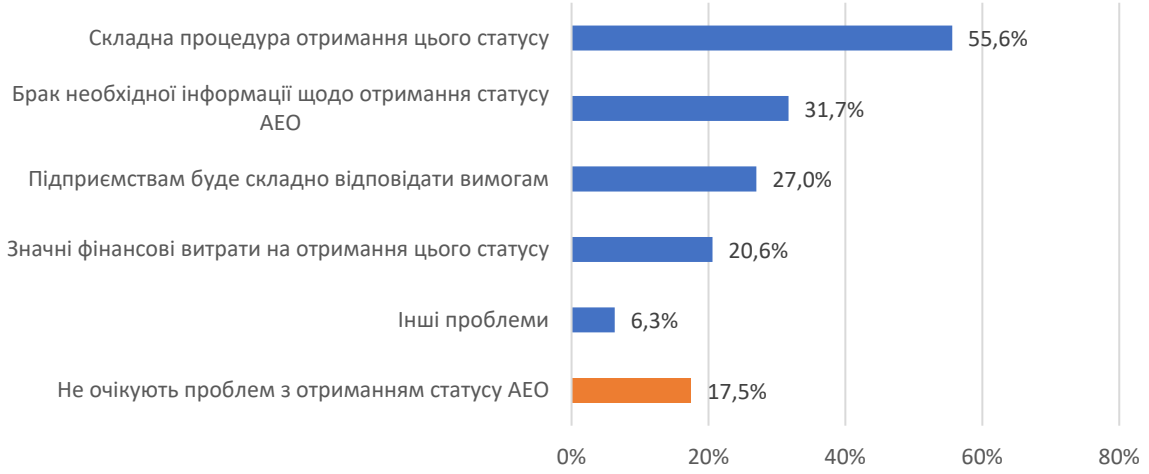
підприємства стверджують, що мають цей статус, незважаючи на те, що вони відсутні у реєстрі АЕО.

- Майже 15% повідомили, що хотіли б отримати цей статус, але не підходять за вимогами.
- Кожне п’яте підприємство (20,6%) не хотіло б отримати статус АЕО. Основна причина, чому вони не хотіли б отримати статус АЕО, – це тому що вони вважають, що він їм не потрібний.
- Досить часто називають і такі причини, як те, що фінансові витрати на отримання статусу АЕО можуть перевищити його вигоди, це вимагатиме розкриття конфіденційної інформації про підприємство та статус АЕО не спростить проходження митних процедур.

Рис. 37. Переваги АЕО на думку опитаних, які добре або досить добре про нього знають, %

Рис. 38. Можливі проблеми з отриманням статусу АЕО на думку опитаних, які добре або досить добре про нього знають, %

- Респонденти, які добре або досить добре знають про АЕО, найчастіше називають його такі три основні переваги, як визнання статусу АЕО українського підприємства іншими країнами у майбутньому, зменшення обсягу документів, необхідних для проходження митних процедур, та зменшення часу очікування на кордоні (по 70,1% опитаних).

- Приблизно кожен десятий опитаний (10,4%) вважає, що у статусі АЕО немає переваг.
- Респонденти, які добре або досить добре знають про NCTS, найчастіше вважають, що можливі проблеми з отриманням статусу АЕО можуть виникнути через складну процедуру отримання цього статусу (55,6%).
- Близько третини опитаних (31,7%) повідомляють про брак інформації щодо отримання статусу АЕО.
- 17,5% опитаних не очікують проблем з отриманням статусу АЕО.
- Респонденти, що знають про АЕО добре або лише за назвою, найчастіше повідомляють, що їм вистачає інформації про нього (43%)
- Інформація, якої найчастіше не вистачає, – це:
  - коли АЕО буде запроваджено в Україні;
  - як підприємству отримати цей статус;
  - чи вимагатиме отримання статусу АЕО від підприємств інвестицій, розширення штату тощо.

Рис. 39. Якої інформації про АЕО не вистачає респондентам, %

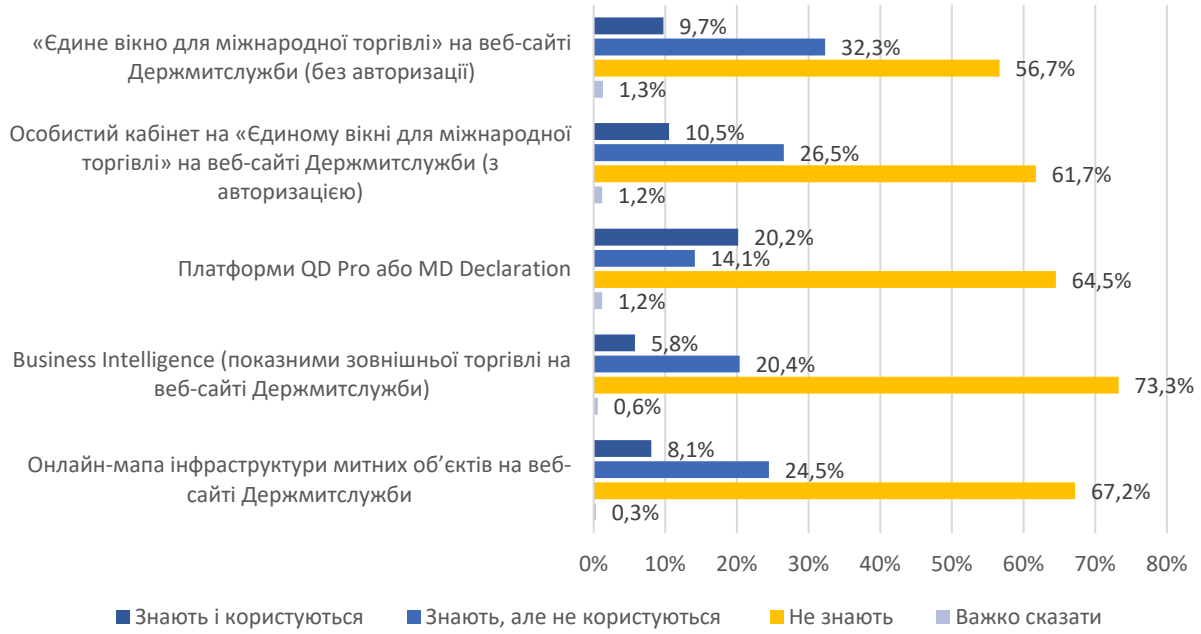
9. Цифрові продукти

- Представники підприємств повідомили, чи знають про цифрові продукти, пов'язані з митницею, та чи користуються ними. Зокрема, вони надали відповіді щодо таких продуктів:
  - Єдиний державний інформаційний веб-портал «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» на веб-сайті Держмитслужби https://cabinet.customs.gov.ua

- Особистий кабінет на веб-порталі «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» на веб-сайті Держмитслужби https://cabinet.customs.gov.ua/login
- Платформа QD Professional (або QD Pro) або MD Declaration (MD Декларування)
- Показними зовнішньої торгівлі на веб-сайті Держмитслужби https://bi.customs.gov.ua (або Інтерактивний модуль аналітики імпортно-експортних операцій Business Intelligence)
- Онлайн-мапа інфраструктури об'єктів Митної служби на веб-сайті Держмитслужби https://map.customs.gov.ua/

- Про веб-портал «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» знає найбільше опитаних (42%). Про особистий кабінет на цьому порталі знають менше (37,1%).
- Втім, лише кожен десятий опитаний користується цим порталом без авторизації (9,7%) та з авторизацією (10,5%).

Рис. 40. Обізнаність про цифрові продукти і користування ними, %

- Платформи QD Pro та MD Declaration – єдині цифрові продукти, про які знає та якими користується більше опитаних, ніж просто знає.
- Найменше опитаних користуються та знають про модуль Business Intelligence.

Методологія опитування

Бізнес, який займається зовнішньоекономічною діяльністю – імпортом та експортом, – на власному досвіді відчуває її умови, переваги та недоліки. Тому для того, щоб вивчити наявні проблеми у цій сфері та визначити реформи і кроки у політиці, потрібні для їх вирішення, важливо почути думку цього бізнесу.

З цією метою Інститут економічних досліджень та політичних консультацій регулярно проводить національний моніторинг думки бізнесу за допомогою щорічного опитування більш ніж 1000 експортерів та імпортерів. Таке опитування дозволяє отримати «зворотній зв'язок» безпосередньо від представників бізнесу та дізнатися, з якими перешкодами вони стикаються у своїй діяльності, яких змін потребують та як реагують на різноманітні нововведення.

У 2015-2016 році ІЕД вперше провів такий моніторинг в рамках проєкту «Діалог зі сприяння торгівлі». Ця хвиля опитування була експериментально-розвідувальною і охопила 381 підприємство, що здійснює ЗЕД. Польовий етап збору інформації проходив у квітні-серпні 2015 року. У наступні роки в рамках проєкту «Діалог зі сприяння торгівлі» ІЕД провів ще чотири хвилі цього моніторингу:

- Друга хвиля моніторингу була проведена у 2016-2017 роках. Збір інформації для відбувався у жовтні-грудні 2016 року. Було опитано 1044 підприємства-учасники ЗЕД.
- Третя хвиля моніторингу була проведена у 2017-2018 роках. Збір інформації відбувався в листопаді 2017 року – лютому 2018 року. Було опитано 1019 підприємств-учасників ЗЕД.
- Четверта хвиля моніторингу була проведена у 2018-2019 роках. Збір інформації відбувався у жовтні-грудні 2018 року. Було опитано 1012 підприємств-учасників ЗЕД.
- П'ята хвиля моніторингу була проведена у 2020 році. Збір інформації відбувався у квітні-червні 2020 року. Було опитано 1045 підприємств-учасників ЗЕД.

Шоста хвиля цього опитування відбулася у 2021 році в рамках проєкту «Громадська ініціатива «За чесну та прозору митницю»». Польовий етап опитування проходив з 26 травня до 8 вересня 2021 року. Було опитано 1006 підприємств-учасників ЗЕД.

Польові етапи другої, третьої та четвертої хвиль опитування було здійснено компанією GfK Україна, а польові етапи п'ятої хвилі у 2020 році та шостої у 2021 році – дослідницькою агенцією Info Sapiens. Вибірки другої, третьої, четвертої, п'ятої та шостої хвиль опитування є репрезентативними у національному вимірі.

Опитування 2021 року було проведене методом кількісного телефонного опитування за допомоги комп'ютера (CATI – computer assisted telephone interviews). Усі інтерв'ю були проведені з представниками підприємства, які можуть оцінити економічне становище підприємства та умови здійснення зовнішньоекономічної діяльності (власники, директори, заступники директора, головні бухгалтери, керівники відділу або заступники керівника відділу, пов'язаного зі здійсненням експорту чи імпорту).

В опитуванні взяли участь підприємства зі всієї України за винятком тих, які знаходяться на території тимчасово окупованих Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, а також окремих регіонів Донецької та Луганської областей, що не контролюються урядом України.

На етапі аналізу даних контролювалася кількість спостережень для кожного параметра вибірки. Якщо кількість спостережень була недостатньою для проведення статистичного аналізу, такий аналіз не проводився і, відповідно, не наводиться у звіті.

Для проведення моніторингу ІЕД розробив стандартизовану анкету для опитування підприємств. У цьому звіті наведено порівняння результатів опитувань різних хвиль за рядом запитань, формулювання яких у шостій хвилі опитування не змінилося у порівнянні з попередніми хвилями опитування. Разом з цим, за окремими запитаннями наведено також порівняння з результатами першої хвилі опитування у 2015-2016 роках, однак, потрібно враховувати, що вибірка цієї хвилі опитування була відмінною від наступних, що може впливати на різницю у показниках.

Розподіл респондентів за регіонами

Опитування було проведене у всіх регіонах України за виключенням тимчасово окупованої АР Крим та м. Севастополя, а також окремих районів Донецької та Луганської областей. У кожному регіоні в опитуванні взяло участь від 8 (Луганська область) до 181 (м. Київ) підприємств.

Таблиця 1. Розподіл опитаних підприємств за регіоном

	Кількість підприємств	Частка від вибірки
Вінницька	30	3,0%
Волинська	27	2,7%
Дніпропетровська	75	7,5%
Донецька	21	2,1%
Житомирська	27	2,7%
Закарпатська	27	2,7%
Запорізька	38	3,8%
Івано-Франківська	25	2,5%
Київська	102	10,1%
Кіровоградська	19	1,9%
Луганська	8	0,8%
Львівська	77	7,7%
Миколаївська	9	0,9%
Одеська	46	4,6%
Полтавська	24	2,4%
Рівненська	24	2,4%
Сумська	24	2,4%
Тернопільська	20	2,0%
Харківська	91	9,0%
Херсонська	19	1,9%

	Кількість підприємств	Частка від вибірки
Хмельницька	20	2,0%
Черкаська	27	2,7%
Чернівецька	20	2,0%
Чернігівська	25	2,5%
м. Київ	181	18,0%
Загальна сума	1006	100%

Розподіл респондентів за митницями

Для оцінки проходження митних процедур за митницями респондентам було запропоновано вказати, на якій митниці вони переважно здійснюють оформлення своїх товарів. Для цього було використано класифікацію митниць 2019 року, коли у структурі Державної митної служби були утворені 16 митниць, у тому числі 14 регіональних митниць, а також Енергетична митниця та Координаційно-моніторингова митниця. Оскільки оцінка в опитуванні була здійснена за попередній рік, протягом якого ще діяла ця структура, ми використовуємо цю класифікацію для здійснення порівнянь за деякими показниками.

Найбільша частка опитаних підприємств (368 або 36,6% від усієї вибірки) здійснює митне оформлення на Київській митниці, яка об'єднала Житомирську, Київську, Київську міську та Черкаську митниці ДФС. Наступна за кількістю частка респондентів (133 опитаних підприємств або 13,2% від вибірки) здійснює митне оформлення на Галицький митниці, де було об'єднано три митниці: Івано-Франківську, Львівську, Тернопільську.

На третьому та четвертому місцях за найбільшою кількістю опитаних підприємств, які здійснюють там митне оформлення знаходяться Дніпровська митниця (102 опитаних підприємства, що складає майже 10,1% від загальної кількості опитаних) та Слобожанська митниця (86 підприємств або 8,5% вибірки). Послугами решти митниць користуються менші частки опитаних підприємств. Крім цього, 36 підприємств не назвали митниці, де вони здійснюють митне оформлення. Вони склали 3,6% від вибірки.

Таблиця 2. Розподіл опитаних підприємств за митницею, де вони переважно оформлюють товари

	Кількість підприємств	Частка від вибірки
Азовська митниця (Донецька митниця Державної фіскальної служби України)	12	1,2%
Буковинська митниця (Чернівецька митниця ДФС)	21	2,1%
Волинська митниця (Волинська митниця ДФС)	37	3,7%
Галицька митниця (Івано-Франківська митниця ДФС, Львівська митниця ДФС, Тернопільська митниця ДФС)	133	13,2%
Дніпровська митниця (Дніпропетровська митниця ДФС, Запорізька митниця ДФС,	102	10,1%

	Кількість підприємств	Частка від вибірки
Кіровоградська митниця ДФС, Полтавська митниця ДФС)		
Закарпатська митниця (Закарпатська митниця ДФС)	29	2,9%
Київська митниця (Житомирська митниця ДФС, Київська митниця ДФС, Київська міська митниця ДФС, Черкаська митниця ДФС)	368	36,6%
Одеська митниця (Одеська митниця ДФС)	70	7,0%
Північна митниця (Чернігівська митниця ДФС)	22	2,2%
Подільська митниця (Вінницька митниця ДФС, Хмельницька митниця ДФС)	34	3,4%
Поліська митниця (Рівненська митниця ДФС)	26	2,6%
Слобожанська митниця (Сумська митниця ДФС, Харківська митниця ДФС)	86	8,5%
Східна митниця (Луганська митниця ДФС)	8	0,8%
Чорноморська митниця (Миколаївська митниця ДФС, Митниця ДФС у Херсонській області, АР Крим та м. Севастополі)	22	2,2%
Не вказали митниці	36	3,6%
Загальна сума	1006	100%

Митні пости, де підприємства здійснюють оформлення

Більшість підприємств (610 підприємств) вказали митний пост, на якому вони переважно здійснюють митне оформлення. Митним постом, який найчастіше називали опитані підприємства, є «Аеропорт Київ», що знаходиться в міжнародному аеропорту «Київ» (Жуляни). Тут здійснюють опитування 146 підприємств, що складає 14,5% вибірки.

Більше 20 підприємств здійснюють митне оформлення на митних постах «Яворів», «Костянтинівка», «Залізничний», «Одеса-аеропорт», «Ягодин» та «Південний». 396 підприємств або 39,4% вибірки не назвали посту, де вони здійснюють митне оформлення.

Таблиця 3. Розподіл опитаних підприємств за митними постами, де вони переважно оформлюють товари

	Кількість підприємств	Частка від вибірки
Митний пост «Аеропорт Київ»	146	14,5%
Митний пост «Яворів»	43	4,3%
Митний пост «Костянтинівка»	37	3,7%
Митний пост «Залізничний»	37	3,7%
Митний пост «Одеса-аеропорт»	30	3,0%
Митний пост «Ягодин»	30	3,0%

	Кількість підприємств	Частка від вибірки
Митний пост «Південний»	20	2,0%
Митний пост «Чоп – Залізничний»	16	1,6%
Митний пост «Мостиська-залізничний»	14	1,4%
Митний пост «Запоріжжя-аеропорт»	13	1,3%
Митний пост «Спеціалізований»	12	1,2%
Митний пост «Прикарпаття»	12	1,2%
Митний пост «Суми»	12	1,2%
Митний пост «Житомир-центральний»	12	1,2%
Митний пост «Чернівці»	10	1,0%
Митний пост «Вінниця»	9	0,9%
Митний пост «Бориспіль»	9	0,9%
Митний пост «Щербаківка»	8	0,8%
Митний пост «Рава-Руська»	8	0,8%
Митний пост «Мостиська»	8	0,8%
Митний пост «Дяково-автомобільний»	7	0,7%
Митний пост «Полтава»	7	0,7%
Митний пост «Аеропорт «Харків»	7	0,7%
Митний пост «Ковель»	7	0,7%
Митний пост «Ужгород-автомобільний»	7	0,7%
Митний пост «Черкаси-центральний»	6	0,6%
Митний пост «Херсон»	5	0,5%
Митний пост «Рівне»	5	0,5%
Митний пост «Коростень»	5	0,5%
Митний пост «Білгород-Дністровський»	5	0,5%
Митний пост «Кривий Ріг»	5	0,5%
Митний пост «Нові Яриловичі»	5	0,5%
Митний пост «Західний» Енергетичної митниці Держмитслужби	5	0,5%
Митний пост «Костянтинівка»	4	0,4%
Митний пост «Столичний»	4	0,4%
Митний пост «Ізмаїл»	4	0,4%
Митний пост «Чернігів»	4	0,4%
Митний пост «Бердянськ»	3	0,3%

	Кількість підприємств	Частка від вибірки
Митний пост «Херсон»	3	0,3%
Митний пост «Сарни»	3	0,3%
Митний пост «Маріуполь-порт»	3	0,3%
Митний пост «Одеса-внутрішній»	3	0,3%
Митний пост «Дніпро-Бузький»	2	0,2%
Митний пост «Дністер»	2	0,2%
Митний пост «Лужанка»	2	0,2%
Митний пост «Рені»	2	0,2%
Митний пост «Тиса»	1	0,1%
Митний пост «Дружба»	1	0,1%
Митний пост «Овруч»	1	0,1%
Митний пост «Дольськ»	1	0,1%
Митний пост «Доманове»	1	0,1%
Митний пост «Угринів»	1	0,1%
Митний пост «Вадул-Сірет»	1	0,1
Митний пост «Мамалига»	1	0,1
Митний пост «Старокозаче»	1	0,1
Не вказали митного посту	396	39,4%
Загальна сума	1006	100%